

بودجهی سالانه‌ی عیراق؛ دابه‌شبوونی خه‌رجیه‌کانی یاسای بودجه له‌ئیس‌تا و دوو ده‌یه‌ی رابردوو

05-06-2024

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : ئەو‌ه‌ی شوکینه‌ره خه‌رجی بنیاتنانی ژێرخانی ته‌ندرووستی و په‌روه‌رده، کشتووکال و سه‌رچاوه ئاوییه‌کان و ژینگه، ته‌نانه‌ت وه‌رزش و گه‌نجان له عیراق، به‌شپۆه‌یه‌ک له دوو ده‌یه‌ی رابردوو هه‌ر سێ وه‌زاره‌تی کشتووکال، پیشه‌سازی و سه‌رچاوه‌کانی ئاو ریژه‌ی 2% کۆی خه‌رجیه‌کانی ئەم ولاته‌یان بۆ دابینکراوه، که کۆی ب‌په‌که‌ی 28.8 تریلیۆن دینار بووه. له یاسا په‌سه‌ندکراوه‌شدا ریژه‌ی 1.57% ی له‌کۆی گشتی بۆ دانراوه، ئەو‌یش ئە‌گه‌ر خه‌رجبکریت.

رۆژی 3ی حوزەبرانی 2024 پەرلەمانتاری عێراق بەکەمترین ماوه، سەرەرای زیادکردنی ژمارەکان بە بەراورد بەسالی رابردوو، خستەکانی داھات و خەرجیەکانی یاسای بودجە 2024 ی پەسەندکرد.

دابەشبوونی خەرجیەکان لە یاسای بودجە 2024 دا رەنگدانەوی دوو دەیە رابردوو خەرجیەکانی وەزارەتی دارایی بۆ دامەزرێوەکان و وەزارەتەکان و ھەریمی کوردستان نییە. بەلکو ئەوێ لە بودجەدا ھاتوو و ئەوێ خەرجکراوە تەواو جیاوازی، دیارترینیان پشکی ھەریمی کوردستانە کە بەردەوام لە رابردوودا باس لە رێژە 17% و 12.64% و ھتد دەکرا، بەلام ئەوێ لە داتاکانی دوو دەیە رابردوودا ھەرکەوت، نیوێ ئەو رێژەبەش نییە و ئەوێ وەزارەتی دارایی رەزامەندی لەسەر داو و ناردوووەتی بۆ ھەریمی کوردستان رێژە 5.76% کۆی خەرجیەکانی عێراق بوو.

ھەرۆھا، لەماوێ ئەم دوو دەیەدا خەرجیەکانی کەرتی ئەمەنی، بەتایبەتیش ھەردوو وەزارەتی ناوڤ و بەرگری، لەدوای وەزارەتی داراییەو پەلی دووھمی گرتوو. لەماوێ ئەو 20 ساڵدا خەرجیەکانی ئەو دوو وەزارەتە 244 تریلیۆن دینار بوو و رێژە 17.09% کۆی رێژە خەرجیەکانی پیکھیناوە لە عێراق. بەپەلی سێیەم لە عێراق خەرجیەکان لەو ماوێدا بۆ وزە (وەزارەتی نەوت و کارەبا) رۆشتوو، کەوا رێژە 14.05% کۆی خەرجیەکان بە بری 201 تریلیۆن دینار بوو، لە بودجە پەسەندکراوەکە ئەمسالدا رێژە بەشداری ئەو دوو کەرتە بۆ 17.97% بەرزکراوەتەو، واتە خەرجیەکان بۆ کەرتە نزیکە 4% زیاتر دەبێت لە دوو دەیە رابردوو، کە ئەمەش بەدنیایەو لەسەر حسابی کەرتەکانی دیکە دەبێت.

ئەوێ شوکینەرە خەرجی بنیاتانی ژێرخانی تەندرووستی و پەرۆدە، کشتووکال و سەرچاوە ئابووبەکان و ژینگە، تەنانت و ھەرزش و گەنجان لە عێراق، بەشێوەیەک لە دوو دەیە رابردوو ھەر سێ وەزارەتی کشتووکال، پیشەسازی و سەرچاوەکانی ئاو رێژە 2% کۆی خەرجیەکانی ئەم وڵاتەیان بۆ دابینکراوە، کە کۆی بڕەکە 28.8 تریلیۆن دینار بوو. لە یاسا پەسەندکراوەشدا رێژە 1.57% لەکۆی گشتی بۆ دانراوە، ئەویش ئەگەر خەرجکریت.

دابەشبوونی خەرجیەکان لە دوو دەیە رابردوو ئەو دەردەخات کەوا ژمارە پەسەندکراوەکانی نیو بودجە تەواو جیاواز دەبێت لەوێ لە وەزارەتی داراییەو خەرجەکریت، ھەریوێش بەراوردیکی رێژە بەشداری 7 کەرت و سێ سەرۆکایەتیەکە عێراق و ھەریمی کوردستان لە خەرجیەکانی دوو دەیە رابردوو بە یاسای بودجە 2024 شەو دەکەین.

رێژە بەشداری خەرجیەکان لە دوو دەی رابردوو و یاسای بودجە 2024 دا

لەماوێ دوو دەیە رابردوودا (2003-2023) لە ھەوت کەرت، سێ سەرۆکایەتیە و ھەریمی کوردستان رێژە 81.35% کۆی خەرجیەکانی لە دەولەتی عێراق فیدرال پیکھیناوە و لە یاسای بودجە پەسەندکراوی 2024 ییشدا رێژە 79.25% پیکدەھینیت، بەلام بەرێژە تەواو جیاوازیەو.

لەماوێ ئەو دوو دەیەدا بەرزترین رێژە خەرجی بۆ وەزارەتی دارایی کەوا 25.18% خەرجیەکان بوو، بەلام لەم بودجەدا رێژەکە کەمبوو تەو بۆ 20.3%، کە ئەمەش بەدنیایەو دەبێت بۆ کەرتیکی دیکە رۆشتبیت. بەپەلی دووھم لە دوو دەیە رابردوو و لەم یاسا پەسەندکراوەشدا خەرجیەکانی کەرتی ئەمەنی بەتایبەت ھەردوو وەزارەتی ناوڤ و بەرگری دیت، کەوا لە دوو دەیە رابردوو رێژە 17% پیکھیناوە، بەلام لەم پڕۆژە یاسا پەسەندکراوەدا 10.69% پیکدەھینیت.

بەپەلی سێیەم خەرجیەکان لە عێراق بۆ کەرتی وزە، وەزارەتی نەوت و کارەبا رۆشتوو، لە دوو دەیە رابردوو خەرجیەکانی ئەم کەرتە رێژە 14.05% پیکھیناوە، بەلام لە پڕۆژە یاسا پەسەندکراوەکەدا بەرزبوو تەو بۆ رێژە 17.97%، واتە کەمبوو تەو کە وەزارەتی دارایی و ناوڤ بەشیکی بۆ ئەم دوو وەزارەتە رۆشتوو.

لەماوێ دوو دەیە رابردوو دا بەردەوام باس لەرێژە جیاواز بۆ پشکی ھەریمی کوردستان کراوە، لەسەرەتاکان پرسی کە گەشتە سەرۆ 17% و بەدوایدا ھاتە 12.64%، بەلام لە دوو دەیە رابردوو ھەریمی کوردستان بەرێژە 5.76% خەرجی بۆ کراوە، لەم یاسا پەسەندکراوەی 3ی حوزەبران 2024 دا رێژە 9.87% بۆ دانراوە ئەگەر خەرجکریت.

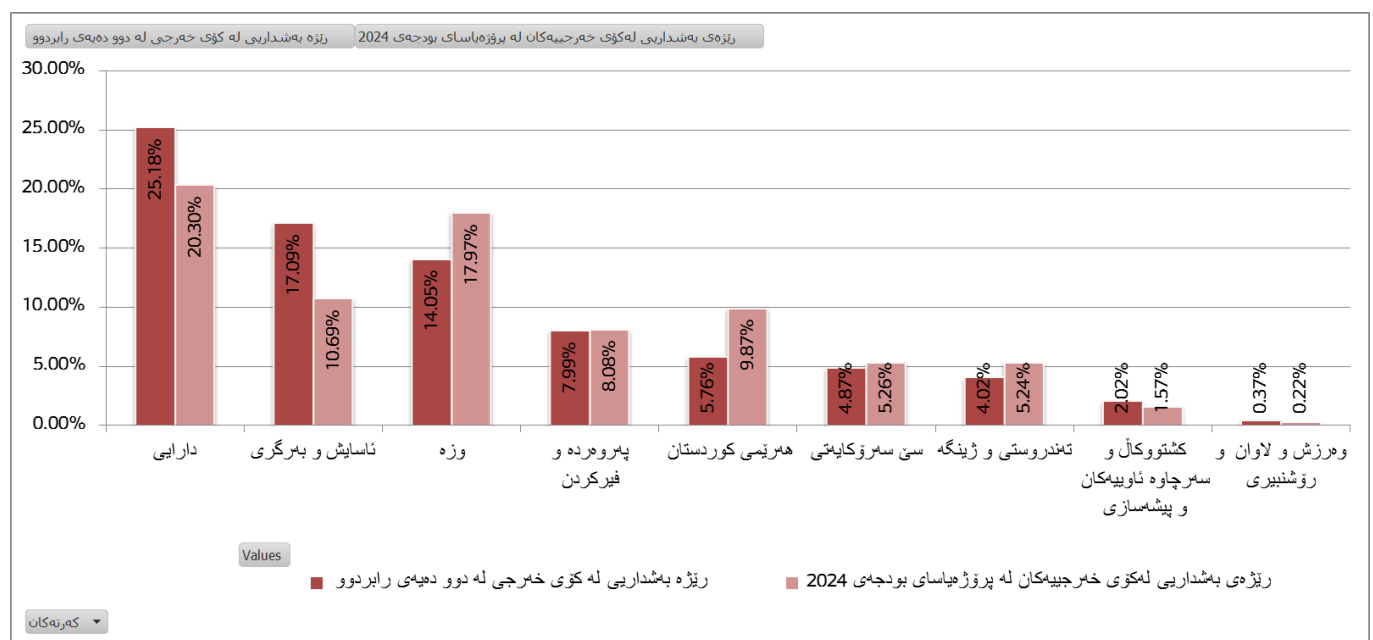
لەسەرۆ ھەموو ئەوانە خراوەروو، ئەوێ زیاتر جیگە تێرامانە رێژە خەرجیەکانی سێ سەرۆکایەتیەکە عێراق بە بەراورد بە کەرتە

ژێرخانییهکانی وهک تەندرووستی و پەرۆهرده و ژینگه و سه‌رچاوه ئاوییه‌کان و تەنانهت پێشه‌سازی له عێراق. له‌ماوه‌ی دوو ده‌یه‌ی رابردوو سن سه‌رۆکایه‌تییه‌که‌ ریژه‌ی 4.87% کۆی خه‌رجیه‌یه‌کانی بردووه، له به‌رامبه‌ردا پشکی هه‌ر سێ وه‌زاره‌تی کشتووکاڵ، سه‌رچاوه ئاوییه‌کان و پێشه‌سازی ته‌نیا ریژه‌ی 2.02% پێکه‌ینه‌وه و بۆ خه‌رجکراوه. ئەوه‌ی زیاتر جیگه‌ی تێپامانه به‌رزبوونه‌وه ریژه‌ی خه‌رجی ئەم سن دامه‌زراوه‌یه له یاسای بودجه‌ی 2024 بۆ ریژه‌ی 5.26%، له به‌رامبه‌ردا که‌مبوونه‌وه‌ی ریژه‌ی به‌شداریی ئەو سن وه‌زاره‌ته‌که‌ی سه‌ره‌وه بۆ ریژه‌ی 1.57% ب‌روانه گرافیک 1 له خواره‌وه.

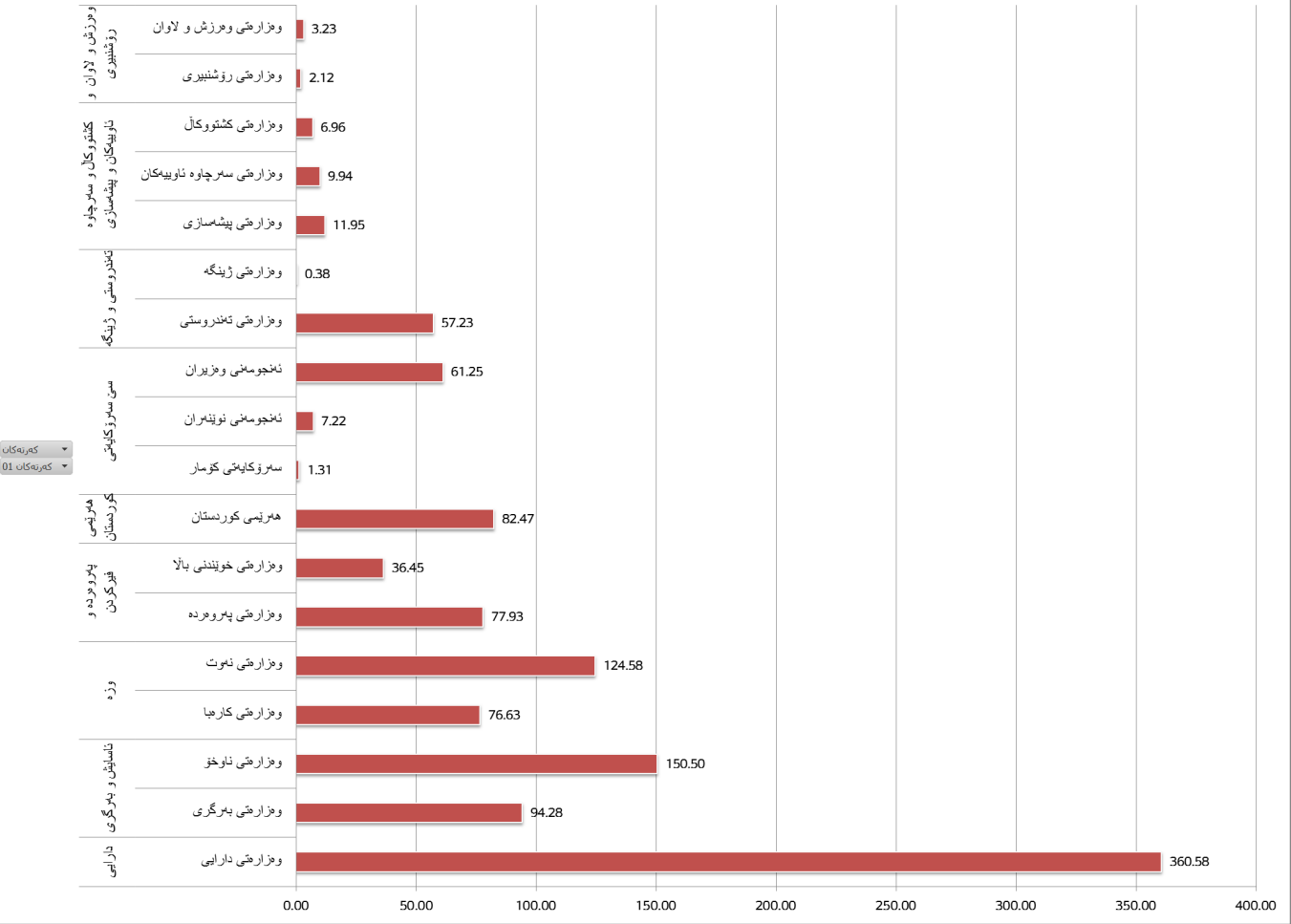
هه‌روه‌ها، له‌ماوه‌ی دوو ده‌یه‌ی رابردوو پشکی که‌رتە ژێرخانییه‌کانی وهک تەندرووستی و ژینگه ریژه‌ی 4.02% له خه‌رجیه‌یه‌کانی پێکه‌ینه‌وه، هه‌ردوو وه‌زاره‌تی وه‌رزش و لاوان ریژه‌ی 0.37% پێکه‌ینه‌وه، له‌کاتێکدا عێراق ئیستا به‌ خه‌لاتی دیمۆگرافیا بۆ هه‌بوونی کۆمه‌لگه‌یه‌کی گه‌نج تێده‌په‌ریت و گه‌نج یه‌ک له‌سه‌ر سن کۆمه‌لگه‌یه‌کی پێکه‌هێنیت، به‌لام له یاسای بودجه‌ی 2024 دا خه‌رجیه‌یه‌کان که‌مکراوه‌ته‌وه بۆ ریژه‌ی 0.22%.

له‌کاتێکدا خه‌رجیه‌یه‌کانی ژێرخانی ئابووری و خه‌مه‌تگوزارییه سه‌ره‌تاییه‌کان و دامه‌زراوه‌کانی دیکه له‌ماوه‌ی دوو ده‌یه‌ی رابردوو به‌وشیوه‌یه بووه، به‌لام له‌دوای درووستبوونی هه‌شده‌ی شه‌عبی له عێراق، له 2015 وه‌ ساڵانه سه‌روو 1 تریلیۆن دیناری بۆ ته‌رخانه‌کراوه، به‌لام چه‌ندی بۆ خه‌رجکراوه له راپۆرتیه‌کانی وه‌زاره‌تی داراییدا نه‌هاتووه. به‌پێی یاسای بودجه‌ی 2024 ده‌سته‌ی هه‌شده‌ی شه‌عبی 4.3 تریلیۆنی دینار بۆ ته‌رخانه‌کراوه، که‌وا به‌س بۆ موچه‌ بێ ته‌رخانه‌کراو له ئەم‌سالدا گه‌یشته‌وه‌ته 3.9 تریلیۆن، له‌کاتێکدا ساڵی رابردوو 3.5 تریلیۆن دینار بووه. ب‌روانه خه‌شته‌ی 1 له‌خواره‌وه له‌باره‌ی داتا و ژماره‌کان له‌سه‌ر هه‌شده‌ی شه‌عبی له 2015 وه‌ بۆ 2024.

گرافیک 1: دابه‌شووینی ریژه‌ی خه‌رجیه‌یه‌کان بۆ هه‌وت که‌رتو سن سه‌رۆکایه‌تییه‌که‌ و هه‌ریمی کوردستان له 2003 بۆ 2023 و له یاسای بودجه‌ی 2024 ی عێراق

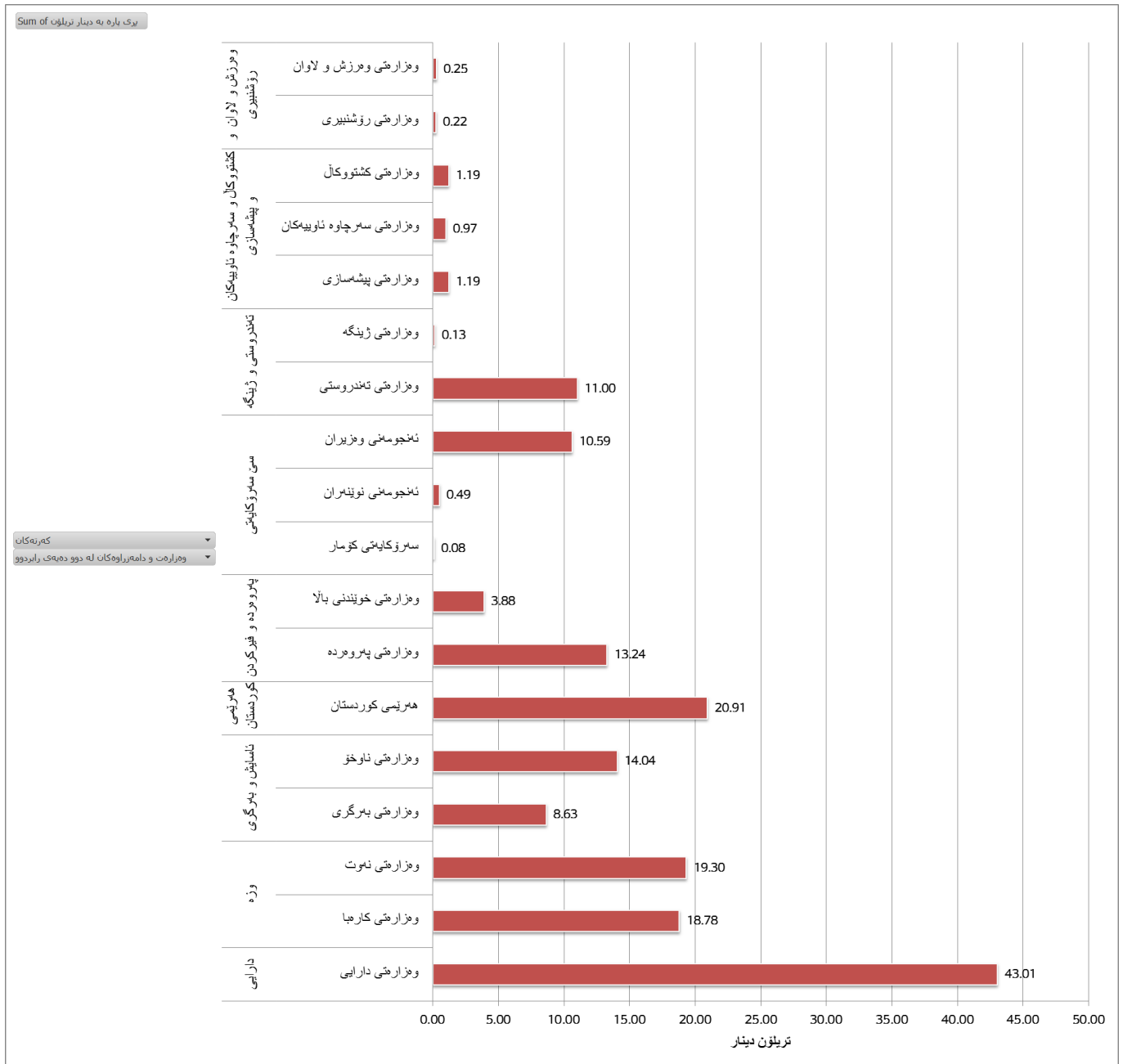

كۆتایی

پروژه‌یاسای بودجه‌ی 2024 عێراق په‌سه‌ندکرا، به‌لام به‌پری کورته‌هینانی زیاتر و والاکردنی ده‌سه‌لاتی ئەنجومه‌نی وه‌زیران بۆ خه‌رجکردنی 2 تریلیۆن دیناری دیکه بۆ پارێزگاکانی عێراق به‌بێ پارێزگاکانی هه‌ریمی کوردستان. به‌مشێوه‌یه‌ش بێت ئەوا کۆی گشتی خه‌رجیه‌کان له عێراق له پروژه‌یاساکه‌دا ده‌گاته سه‌روو 213 تریلیۆن دینار، نه‌وکه له راپۆرتی کۆتایی خه‌رجیه‌کانی وه‌زاره‌تی دارایی عێراق.

گرافیک 3: دابه‌شوو‌نی پری خه‌رجیه‌کان بۆ سه‌وت کهرت، سێ سه‌رۆکایه‌تییه‌که و هه‌ریمی کوردستان له یاسای بودجه‌ی 2024.دا.

سەرچاوه: په‌رله‌مانی عێراق، 2024-06-03 و وه‌زاره‌تی دارایی عێراق.

له‌ماوه‌ی دوو ده‌یه‌ی رابردوودا له‌سه‌ره‌تای سالتانی خه‌رجیه‌کان جگه له زیادبوونی سالت به سالتی خه‌رجیه‌کان به‌تایه‌تیش بۆ کهرتی ئەم‌نی و سه‌ربازی، خالتیکی جیگه‌ی سه‌رنج خه‌رجیه‌کانی سێ سه‌رۆکایه‌تی له عێراق له 2006دا خه‌رجیه‌کانی سه‌رۆکایه‌تی کۆمار 70 ملیار، ئەنجومه‌نی نوێنه‌ران 69 ملیار و ئەنجومه‌نی وه‌زیران 66 ملیار بووه، به‌لام له 2023دا خه‌رجیه‌کانی ئەنجومه‌نی وه‌زیران ده‌گاته 10.2 تریلیۆن، خه‌رجیه‌کانی ئەنجومه‌نی نوێنه‌ران ده‌گاته 582 ملیار و خه‌رجیه‌کانی سه‌رۆکایه‌تی کۆمار که‌مه‌ده‌بێته‌وه بۆ 71 ملیار، بۆ

ئەمسالیش وادانراوه خەرجییهکانی پەرلەمان 485 ملیار، سەرۆکایەتی کۆمار 84 ملیار و ئەنجومەنی وەزیران 10.5 تریلیۆن بێت.

لە کۆتاییدا، خەرجییهکانی عێراق وەک ئەوەی لە بودجەدا دادەنرێت لە وەزارەتی داراییهوه پەسەند ناکرێت، چونکە جگەلەوێ نیوێ سأل دەپروات ئینجا بودجەکه پەسەند دەکرێت، بەلکو خەرجییهکان لەسەر داھاتی بەدەستھاتوووه لە نەوتەوہیہ.

سەرچاوهکان

وزارة المالية، جمهورية العراق، " *Mof.gov.iq*, mof.gov.iq/pages/MOFPublicReports.aspx. Accessed 1 June 2024

وزارة المالية، جمهورية العراق التقارير المالية العامة. " *Mof.gov.iq*، وزارة المالية. mof.gov.iq/pages/ar/FinalAccounting.aspx. Accessed 03 May 2024